



## O‘QITUVCHI FAOLIYATIDA MEDIASAVODXONLIKNING AHAMIYATI VA DOLZARBLIGI

*Rajabova G. Yu.*

*UrIU Pedagogika va boshlang‘ich  
ta‘lim metodikasi kafedrasi o‘qituvchisi*

**Tayanch so‘zlar:** mediasavodxonlik, ta‘lim platformalari, mediamarkazli ta‘lim, kreativlik, axborot, ommaviy axborot vositalari, media ta‘lim, media tanqid.

**Ключевые слова:** медиаграмотность, образовательные платформы, медиациентрированное образование, творчество, информация, средства массовой информации, медиаобразование, ме-диакритика.

**Key words:** media literacy, educational platforms, media-centered education, creativity, information, mass media, media education, media criticism.

Mamlakatimizda so‘nggi yillarda axborot xizmatlari tizimini takomillashtirish borasida muhim qadamlar qo‘yildi. Internet tufayli yangiliklar yorug‘lik tezligida butun dunyo bo‘ylab sayohat qi-lishi, yolg‘on, fitna nazariyalari, noto‘g‘ri ma‘lumotlar ham shunday bo‘lishi mumkin. Internetda yolg‘on haqiqiy dunyoga zarar yetkazishi mumkin. Ba‘zilar soxta yangiliklar balosiga qarshi kurashish uchun texnologiya qoidalariga e‘tibor qaratsada, eng kuchli himoya bu mediasavodxonligi kuchli bo‘lgan fuqarolarni shakllantirishdir.

Mediasavodxonlik - bu ommaviy axborot vositalariga kirish, tahlil qilish, baholash va yaratish qobiliyati, ommaviy axborot vositalarining odamlarga ta‘sir qilish usullarini tushunishni va taqdim etilayotgan xabarlarini tanqidiy baholashni o‘z ichiga oladi. Ma‘lum axborot vositalaridagi manbani, uning maqsadini va unda bo‘lishi mumkin bo‘lgan har qanday noto‘g‘ri fikrlarni aniqlash imkoniyatini o‘z ichiga oladi. Bu muhim, chunki ommaviy axborot vositalaridan odamlarni manipulyatsiya qi-lish va noto‘g‘ri ma‘lumot tarqatish uchun tobora ko‘proq foydalanilmoqda.

Bugungi kunda media, ya‘ni ommaviy axborot vositalari, kino, teatr, san‘atning turlari, madaniyat sarchashmalari, internet orqali uzatilayotgan har qanday ma‘lumot insongagina o‘zining ma‘lum bir ta‘sirini o‘tkazib, uning dunyoqarashini

o'zgartirishga sabab bo'lmoqda. Yuqorida tilga olingan tushunchalarning qo'llanilishi va bugungi kunda media ta'lim, mediasavodxonlik, media tan-qid va mediani o'rganishga bo'lgan intilishning asosiy maqsadi ham axborotning yaratilishi, uning tarqalish jarayonini tushunib yetish, tijorat, siyosiy, iqtisodiy, ma'naviy va madaniy maqsadlarda tarqatilayotgan axborotning mohiyatini anglagan holda uni baholay olishdir. Ayni paytda media ta'lim asoslarini har bir ta'lim muassasasiga o'quv dasturiga kiritish, o'quvchi yoshlarga maktablarda ta'lim jarayonida uning asoslarini interaktiv, turli o'yinlar shaklida tushuntirish, o'sib kelayotgan avlod tomonidan shiddatli axborot oqimida zarurini tanlash va unga tanqidiy yondoshgan holda baholay olish imkonini beradi[1.98b].

Ommaviy axborot vositalaridan xabardor bo'lish orqali odamlar ko'proq ma'lumotga ega bo'lib, ongli qarorlar qabul qilish va manipulyatsiyaga qarshi turishga tayyor bo'ladi. Mediasavodxonlik, o'qituvchining o'quvchilarga ta'lim berishda, ularni mediamarkazli ma'lumotlarni ko'rsatish va ulashishda samarali bo'lishi uchun xavfsiz, ehtiyotkor va fikr-mulohazalar san'ati bo'lib hisoblanadi. Ta'lim muassasalarida mediasavodxonlikni o'rgatish haqida gap ketganda, o'quvchilarni kelajakka tayyorlash va ularning tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun to'g'ri yondashuvga ega bo'lishimiz, yanada xabardor va aqlli ommaviy axborot vositalari iste'molchilariga aylanishimiz kerakligi muhim-ligini alohida e'tirof etishimiz lozim. Mediasavodxonlikka o'rgatishning bir qancha usullari mavjud, jumladan, o'quvchilar bilan ommaviy axborot vositalarini muhokama qilish, o'qituvchilar ommaviy axborot vositalari haqida munozarani osonlashtirishi va o'quvchilarni savollar berishga, fikr va tajribalarini ifoda etishga, ommaviy axborot vositalarini birgalikda tahlil qilishga yoki ommaviy axborot vositalarini tahlil qilishda talabalarga yetakchilik qilishi mumkin, shu jumladan manba, maqsad va ommaviy axborot vositalarida mavjud bo'lgan har qanday noto'g'ri fikrlar, media texnikasi haqida o'rgatish - o'qituvchilar o'quvchilarga media ishlab chiqarishda qo'llaniladigan kadrlar, kamera burchaklari va ovoz effektlari kabi usullarni tushunishga yordam beradi.

Shu o'rinda mediasavodxonlik haqida fikrlarimiz davomi sifatida shuni aytishimiz lozimki, mediasavodxonlikning ta'lim samaradorligini oshirishdagi quyidagi omillari katta ahamiyatga ega bo'ladi:

1. Interaktiv platformalar va tajribiy darsliklar: Mediasavodxonlik sohasida interaktiv darsliklar, virtual laboratoriyalar va boshqa ilg'or texnologiyalardan foydalanish talabalar uchun o'rganish jarayonini qiziqarliroq qiladi va ularning ma'lumotlarini amaliy tarzda test etishga imkon beradi.

2. Yangi kommunikatsiya vositalaridan foydalanish: O'quvchilar media bilan muloqot qilish, malakani oshirish va ma'lumot almashishlari uchun yangi



kommunikatsiya vositalaridan, masalan, bloglar, forumlar, videolar, podkastlar va ijodiy media yaratish vositalaridan foydalanish.

3. Media sohasidagi yangi texnologiyalar: Mediasavodxonlik sohasidagi yangi texnologiyalardan va dasturlardan foydalanish yordamida multimedia materiallar yaratish, animatsiyalar, grafikalar, videolar va interaktiv darsliklar tayyorlash o'quvchilar uchun ma'lumotlarni olishni, tushunishlarini oshirishni va ularni amaliyotga aylantirishni osonlashtiradi.

4. Kreativlik va ijodiy yondashuvlar: O'quvchilar media sohasida kreativlik va ijodiy yondashuvlar bilan mashg'ul bo'lishlari, yangi fikrlarini ifodalashlari va o'zlarini ijodiy tarzda ifodalashlari katta ahamiyatga ega. Bu ularga o'zlarini rivojlantirish, muammolar yechishda inno-vatsion yondashuvlar qidirish va ijodiy dasturlarni yaratish imkoniyatlarini beradi.

5. Media analitikasi va tafsilotlarini o'rgatish: Mediasavodxonlik sohasidagi media analitikasi bilan shug'ullanish, tahlil qilish va ma'lumotlarni to'plash talabalarni media tajribalarini tahlil qilish va mustahkamlashida yordam beradi. Bu ularga media sohasini nazorat qilish, o'rganish va media muammolariga ilm bilishda yordam beradi.

Mediasavodxonlik ta'limda jadallashish, mediatexnologiyalar va kommunikatsiya vositalari-dan samarali foydalanish, ijodiy yondashuvlar va kreativlikni rag'batlantirish o'quvchilarning axborot kompetensiyalarini oshirishga yordam beradi. Bu omillar talabalar uchun samarali o'rganish jarayonini tashkil etish va ularning mediadagi muvofiqliklarini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega.

Biz yuqorida ta'lim muassasalarida o'quvchilarning mediasavodxonligini oshirishda o'qituvchining mas'uliyati yuqoriligigi haqida gapirdik. O'qituvchi bu faoliyatni amalga oshirishi uchun dastavval o'zi bu borada bilimlarga ega bo'lishi kerak. O'qituvchi mediasavodxonligining dolzarbligi haqida yozish uchun quyidagi muhim nuqtalarga e'tibor berish mumkin:

- O'qituvchi mediasavodxonlik vositalarini samarali va maqsadga muvofiq qo'llash jarayonida o'quvchilarga yordam berishi, media platformalar va dasturlardan samarali foydalanishni o'rgatish orqali, ularni media sohasida malakasini oshirishga ko'maklashishi.

- Mediasavodxonlik o'quvchilarga mediamarkazli ta'lim platformalarini yaratish, ularga murojaat qilish, fikr-mulohazalar o'tkazish va o'ziga xos fikr-mulohazalarini ifodalash bo'yicha qo'llanmalarga ega bo'lishni talab qiladi. O'qituvchilar media sohasidagi kreativlikni rag'batlantirish, ijodiy yondashuv va o'quvchilarni ijodiylikka ilhomlantirish uchun jadal harakat qilishlari, ularning yangi fikrlarni yaratish va ularni ijodiy hodisalarga tajriba ettirishlari.

- O'qituvchi mediasasalalar darajasini oshirishga yordam beradigan tarzda mediasavodxonlik vositalari va texnologiyalaridan foydalanish malakasiga ega bo'lishi kerak. O'qituvchilar o'quvchilarga media materiallarini kritik ko'z bilan tahlil qilishni, mantiqiy muhokamalar qurishni va mediadagi ma'lumotni tahlil qilish ko'nikmalarini o'rgatish orqali, ularni media muammosini yechish va fikrni ifodalashda yordam berishi.

- O'qituvchi o'quvchilarga mediamarkazli ta'lim metodikasidan foydalanish, ularni maqbul, yaratuvchan va o'zlashtirish yondashuvlariga tortish samaradorligini oshirishga intiladi. O'qituvchilarning media sohasidagi o'quv protsesslarini samarali va tushunarli usullarda olib borishlari, interaktiv va qiziqarli darsliklar, laboratoriyalar yaratishlari va qo'llashlari, o'quvchilarni axborot kompetentligini rivojlantirishda katta ta'sir ko'rsatadi.

- Mediamarkazli ta'limning tizimli tashkil etilishi, o'quvchilarning mediamarkazli ta'limda ishtirok etishlari, mediamarkazli muhitda o'zlashtirilganliklarini oshirishlari uchun o'quvchi jamiyatida mustahkamlashdir. O'qituvchilar o'quv-amaliyot korxonalarini tashkil qilish orqali, o'quvchilarni media sohasida amaliyotga aylantirish, ijodiy multimedia materiallar yaratish va ularni tajribaga olishlari uchun imkoniyatlar yaratishi[4.67b].

Muhim jihat, ommaviy axborot vositalarini yaratishni rag'batlantirishdir, ya'ni o'quvchilarga yozma, fotosurat yoki video bo'lsin, o'z ommaviy axborot vositalarini yaratish imkoniyatini berish, ularga media ishlab chiqarish jarayoni va usullarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Bundan tashqari, turli xil ommaviy axborot vositalarini taqdim etishni ta'kidlash kerak. O'quvchilarni turli xil ommaviy axborot vositalari, jumladan, bosma, audio, video va manbalar bilan tanishtirish ularga ommaviy axborot vositalari haqida yanada nozikroq tushunchani rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, biz o'qituvchilarni ham o'qitishimiz va ularga mediasavodxonlikni yangi davrda muhim nuqtai nazar sifatida tushunishlariga yordam berishimiz kerak. Demak o'qituvchining mediasavodxonligini oshirish masalasiga to'xtaladigan bo'lsak, buning bir qancha tomonlariga e'tibor qaratishimiz mumkin.

Mediasavodxonlikni oshirish uchun quyidagi yo'llar mavjud:

1. Interaktiv ta'lim texnologiyalari: O'quv jarayonida interaktiv dars metodlarini, masalan, online platformalardan foydalanish orqali o'quvchilarni qiziqitirish va ilg'or ta'lim jarayonini ta'minlash mumkin.

2. Medialiteraturani rivojlantirish: O'quvchilarga medialiteratura ko'nikmalarini (medialiteraturni tushunish, mediakritika, media texnikasi va boshqalar) o'rgatish orqali ularning mediasavodxonlik darajalarini oshirish.



3. “Edutainment” metodlari: Ta’lim jarayonida ma’naviy bilimlarni va o‘yinlarni integratsiyalash orqali o‘quvchilarning o‘rganishi, ma’lumotlarni ma’qullashida ta’lim va o‘yin faoliyatining birligi asosiy hisoblanadi.

4. Shaxsiy yondashuv va mentorlik: O‘quvchilarni shaxsiy rivojlanishlariga e’tibor qaratish, ularning media texnikasi va mediasavodxonligi sohasidagi qiziqtirishlariga quloq solish, ularni shaxsiy loyihalarni bajarishda yordam berish.

5. Mavzular bilan bog‘liq ta’lim modellarini integratsiya qilish: Real dunyodagi voqealarga tayanib, o‘quvchilarni o‘zgarishlarga, yangiliklarga, ijtimoiy muammolarni tartibga solish orqali ularning fikrlash va muhokama qilish qobiliyatlarini rivojlantirish[7.56b].

O‘qituvchi mediasavodxonligining dolzarbligi mediamarkazli ta’lim sohasidagi zarur amaliy tajribasini rivojlantirish, ko‘nikmalarni o‘quvchilarga o‘zlashtirish va ma’lumotlarni o‘rgatishda mediamarkazli ta’lim vositalaridan samarali foydalanishni o‘z ichiga oladi. Bu esa o‘quvchilarni yangi mediamarkazli ta’lim usullari orqali qiziqtirish, ularning o‘zlashtirilganliklari va g‘oyalarini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Mediasavodxonlik sohasidagi o‘qituvchi faoliyati muhimdir, chunki ular o‘quvchilarga zamonaviy media texnologiyalari, kommunikatsiya qobiliyatlarini oshirish, kreati-vlikni rivojlantirish va axborot kompetentligini kuchaytirishda katta ahamiyatga ega. O‘qituvchilar mediasavodxonlik sohasidagi muhim vazifalarni o‘zlariga olgan holda muvaffaqiyatli ijro etishlari zarur. Mediasavodxonlik sohasida o‘qituvchilar o‘quvchilarni zamonaviy media dunyosiga in-tegratsiya qilish, ularning axborot kompetentligini oshirish va ularni muvofiqlashgan media mutaxassislariga aylanishlariga yo‘l ko‘rsatadilar.

Xulosa o‘rnida shuni aytishimiz mumkinki, hammamiz media olamida yashaymiz, bu esa har bir in-son uchun mediasavodxonlikning naqadar ahamiyatli ekanligini anglatadi. Ayni paytda media ta’lim asoslarini har bir ta’lim muassasasiga o‘quv dasturiga kiritish, bolalarga ta’lim jarayonida uning asoslarini interaktiv, turli o‘yinlar shaklida tushuntirish, o‘sib kelayotgan avlod tomonidan shiddatli axborot oqimida zarurini tanlash va unga tanqidiy yondoshgan holda baholay olish imkonini beradi. Bu esa o‘z navbatida yoshlarning kelajakdagi fuqarolik pozitsiyasini yanada mustahkamlanishiga, jahonda yuz berayotgan voqea-hodisalarni xolis baholab, to‘g‘ri qaror qabul qila olishiga asos bo‘ladi.

#### Adabiyotlar:

1. Cynthia Vinney. „Very well mind“. What Is Media Literacy? 2022
2. Potter, W. J. (2019), Media Literacy, 9th Edition, Sage publications
3. Sajjad Malik (2008), Media Literacy and its Importance, Society for Alternative Media and Research
4. Ani Maryani, Universitas Padjadjaran, Indonesia, (October 2014), Developing Media Literacy Model for Children with Social and Cultural Approach, Online Journal of Communication and Media Technologies



5. Нурматов С.М. Теоретические основы и методология использования мультимедийных технологий в обучении. Автореферат диссертации ... доктора педагогических наук. Санкт-Петербург, 2020.

6. Rustambekov M.M. O‘zbekiston Respublikasi maktablarining ta’lim tizimida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish. M.: Тенденции развития высшего образования в новых условиях, 2021. 3. Akhmedova, M. M., & 7.Khomidova, M. M. K. (2021). Modern methods and technologies in teaching literature. Scientific progress, 2(3), 317-325.

**РЕЗЮМЕ**

Ushbu maqolada o‘qituvchi faoliyatida mediasavodxonlikning ahamiyati, dolzarbligi hamda mediasavodxonlikni oshirish yo‘llari haqida fikr-mulohazalar keltirilgan.

**РЕЗЮМЕ**

В данной статье представлены мнения о важности и актуальности медиаграмотности в работе педагога, а также о путях повышения медиаграмотности.

**SUMMARY**

This article presents opinions about the importance and relevance of media literacy in the work of a teacher, as well as ways to improve media literacy.